

Наукові перспективи
Видавнича група

УСПІХИ І ДОСЯГНЕННЯ У НАУЦІ

СЕРІЯ «УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ», СЕРІЯ «СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ»,
СЕРІЯ «ОСВІТА», СЕРІЯ «ПРАВО»

Випуск 11 (21)

2025

Інститут держави і права імені В.М.Корецького НАН України

Видавнича група «Наукові перспективи»

*Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного
управління*

«Успіхи і досягнення у науці»

*(Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та
адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»)*

№ 11(21) 2025

Київ – 2025

*V.M. Koretsky Institute of State and Law of the
National Academy of Sciences of Ukraine*

Publishing Group "Scientific Prospects"

*All-Ukrainian Assembly of Doctors of Science in Public
Administration*

«Successes and Achievements in Science»

*(Law Series, Education Series, Management and Administration Series,
Social and Behavioral Sciences Series)*

№ 11(21) 2025

Kyiv – 2025

ISSN 3041-1254 Online

УДК 0/3+7/8]:001.31](477)(051)

DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-11\(21\)](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-11(21))

**“Успіхи і досягнення у науці (Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»)”: журнал. 2025.
№ 11(21) 2025. С. 1496.**

Рекомендовано до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення від 18.11.2025, № 7/11-25)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України # 582 від 24.04.2024 журнал включений до Переліку наукових фахових видань України, категорія “Б”, спеціальності: 081 Право; 281 Публічне управління та адміністрування; 073 Менеджмент, 076 Підприємництво та торгівля, 072 Фінанси, банківська справа та страхування, 051 Економіка

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, Всеукраїнської асоціації педагогів і психологів з духовно-морального виховання, Християнської академії педагогічних наук України

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів гуманітарних, соціальних, поведінкових наук, освіти, права, а, також, управління та адміністрування з метою їх впровадження у сучасний освітній простір

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible та до міжнародної пошукової системи Google Scholar

Головний редактор: Крусян Анжеліка Романівна – Вчений секретар Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук професор, Заслужений юрист України (Київ, Україна).

Редакційна колегія:

Члени редакції журналу з галузі знань "Право":

1. Кваша Оксана Олександрівна – доктор юридичних наук професор, Заслужений юрист України (Київ, Україна)
2. Булкат Марина Сергіївна - доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «УКРАЇНА», науковий консультант департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду (Київ, Україна)
3. Драган Олена Василівна - доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України (Київ, Україна)
4. Тимченко Геннадій Петрович - доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України (Київ, Україна)
5. Губанов Олег Олександрович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри службового та медичного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
6. Канцір Володимир Степанович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права і процесу Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (Львів, Україна)
7. Світличний Олександр Петрович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
8. Оробець Костянтин Миколайович - кандидат юридичних наук, доцент, асистент кафедри кримінально-правової політики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (Харків, Україна)
9. Кришевич Ольга Володимирівна - кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
10. Тимчишин Андрій Михайлович - доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права та гуманітарних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Івано-Франківська філія (Івано-Франківськ, Україна)
11. Шевчук Олександр Михайлович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (Харків, Україна)

Мозолюк-Боднар Л.М. <i>ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ В ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ СУЧАСНОСТІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР</i>	222
Обшалов С.В., Махлай О. <i>ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОВЕДЕННЯМ БУДІВЕЛЬНИХ РОБІТ</i>	231
Остапенко Ю.І., Свергун Р.В. <i>БАНКРУТСТВО ДО І ПІСЛЯ СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ</i>	242
Пономаренко О.М., Кіпеть Д.Ю. <i>АКТИВІЗМ ВЕРХОВНОГО СУДУ У ФОРМУВАННІ ДОКТРИНИ ПРЕЗУМПЦІЇ СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ</i>	254
Санакоев Д.Б., Неклеса О.В. <i>ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ</i>	267
Сергієнко Н.А. <i>ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ: СТАН СПРАВ В УКРАЇНІ, ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА</i>	276
Скоморовський В.Б. <i>ЕТИКА МЕДІАЦІЇ: БАЛАНС ІМПЕРАТИВНИХ ВИМОГ І ДИСПОЗИТИВНОЇ СВОБОДИ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ</i>	293
Солдатенко О.А., Терехова Г.Я. <i>ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	304
Суслін С.В. <i>СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ПОВНОВАЖЕННЯ</i>	315
Тюканкін О.О. <i>АНТИКОРУПЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО, РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ В КРАЇНАХ РОМАНО - ГЕРМАНСЬКОГО ПРАВА</i>	326

УДК 347.6

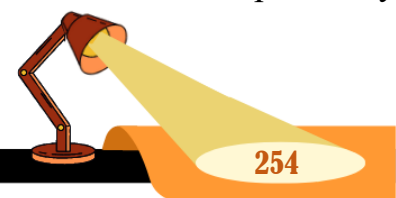
[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-11\(21\)-254-266](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-11(21)-254-266)

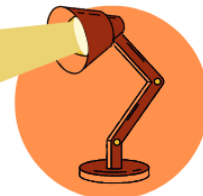
Пономаренко Оксана Михайлівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правового регулювання економіки ХНЕУ ім. Семе́на Кузне́ця, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0001-6394-1834>

Кіпеть Дарина Юрійвна здобувач 2-го року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти ХНЕУ імені Семе́на Кузне́ця, м. Харків, <https://orcid.org/0009-0000-4366-178X>

АКТИВІЗМ ВЕРХОВНОГО СУДУ У ФОРМУВАННІ ДОКТРИНИ ПРЕЗУМПЦІЇ СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню презумпції спільної сумісної власності подружжя в системі сімейного права України. Актуальність теми зумовлена значною кількістю судових спорів щодо правового режиму майна, набутого під час шлюбу, а також потребою забезпечення єдності судової практики та підвищення рівня правової визначеності у сфері сімейних майнових відносин. Метою дослідження є з'ясування теоретичних і практичних аспектів дії презумпції спільності майна, визначення критеріїв її спростування та аналіз сучасних підходів Верховного Суду до вирішення спорів про поділ спільного майна подружжя. У роботі використано формально-юридичний, порівняльно-правовий і логіко-аналітичний методи, а також проведено узагальнення судової практики. Розкрито сутність презумпції як спростовного правового припущення, спрямованого на захист економічних інтересів сім'ї, забезпечення стабільності цивільного обороту та спрощення доказування у справах про поділ майна. Доведено, що факт реєстрації майна на одного з подружжя не свідчить автоматично про його особистий характер, а сторона, яка наполягає на належності майна лише їй, зобов'язана подати належні докази. Проаналізовано актуальні тенденції судової практики: ключовими критеріями визначення правового режиму майна є час його набуття, джерело коштів, мета правочину та участь кожного з подружжя у формуванні спільного майнового фонду. Окрему увагу приділено проблемам дійсності правочинів, укладених без згоди другого з подружжя, а також підставам для відступу від принципу рівності часток у разі зловживання правом або ухилення від виконання сімейних обов'язків. У висновках обґрунтовано необхідність чіткого законодавчого визначення критеріїв розмежування спільного й особистого майна, уніфікації вимог до форми згоди одного з подружжя на розпорядження цінним майном та подальшого розвитку практики Верховного Суду як засобу забезпечення єдності

правозастосування. Зроблено висновок, що удосконалення правового регулювання у цій сфері сприятиме зміцненню гарантій захисту майнових прав учасників сімейних відносин і підвищенню стабільності правового порядку.

Ключові слова: сім'я, подружжя, спільна сумісна власність, презумпція, поділ майна, судова практика, сімейні відносини, договір про поділ майна, договірне регулювання, правовий режим.

Ponomarenko Oksana Mykhailivna Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Legal Regulation of the Economy, Kharkiv National University of Economics named after Semen Kuznets, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0001-6394-1834>

Kipet Darina Yuriyivna 2nd-year Master's student, Kharkiv National University of Economics named after Semen Kuznets, Kharkiv, <https://orcid.org/0009-0000-4366-178X>

ACTIVISM OF THE SUPREME COURT IN FORMING THE DOCTRINE OF PRESUMPTION OF JOINT COMMUNAL PROPERTY OF SPOUSES

Abstract. The article is devoted to the study of the presumption of joint ownership of spouses in the family law system of Ukraine. The relevance of the topic is due to the significant number of court disputes regarding the legal regime of property acquired during marriage, as well as the need to ensure the unity of judicial practice and increase the level of legal certainty in the field of family property relations. The aim of the study is to clarify the theoretical and practical aspects of the presumption of joint ownership of property, to determine the criteria for its refutation, and to analyse the current approaches of the Supreme Court to resolving disputes over the division of joint property of spouses. The work uses formal legal, comparative legal and logical-analytical methods, as well as a generalisation of judicial practice. The essence of the presumption as a rebuttable legal assumption aimed at protecting the economic interests of the family, ensuring the stability of civil turnover and simplifying the burden of proof in cases concerning the division of property is revealed. It is proven that the fact of registration of property in the name of one of the spouses does not automatically indicate its personal nature, and the party insisting on the property belonging solely to them is obliged to provide appropriate evidence. Current trends in judicial practice are analysed: the key criteria for determining the legal regime of property are the time of its acquisition, the source of funds, the purpose of the transaction and the participation of each spouse in the formation of the joint property fund. Particular attention is paid to the validity of transactions concluded without the consent of the other spouse, as well as the grounds for deviating from the principle of

equal shares in cases of abuse of rights or evasion of family obligations. The conclusions justify the need for a clear legislative definition of the criteria for distinguishing between joint and personal property, the unification of requirements for the form of consent of one of the spouses to dispose of valuable property, and the further development of the practice of the Supreme Court as a means of ensuring the uniformity of law enforcement. It is concluded that improving legal regulation in this area will contribute to strengthening the guarantees of protection of the property rights of participants in family relations and increasing the stability of the legal order.

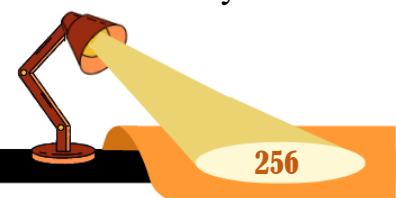
Keywords: family, spouses, joint property, presumption, division of property, judicial practice, family relations, property division agreement, contractual regulation, legal regime.

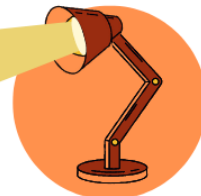
Постановка проблеми. Проблема презумпції спільної сумісної власності подружжя у сімейному праві України полягає в необхідності досягнення оптимального балансу між презумптивним визнанням майна, набутого в шлюбі, спільним, та фактичними обставинами його набуття, які можуть свідчити про його особистий характер. Закріплення даної презумпції в ст. 60 СК України спрямовано на захист економічних інтересів сім'ї, спрощення правового регулювання майнових відносин та забезпечення справедливого розподілу активів подружжя. Водночас її спростовність зумовлює складність у правозастосуванні, адже потребує від судів ретельного встановлення правового режиму майна, джерел його набуття, мети укладення правочинів і характеру участі кожного з подружжя у формуванні спільного майнового фонду.

У практичній площині це виявляється у значній кількості судових спорів, пов'язаних із розмежуванням спільного майна подружжя та їх особистої приватної власності, визначенням меж дії презумпції та підстав її спростування. Вирішення таких спорів значною мірою залежить від судейської активності, яка проявляється у виробленні судами підходів до тлумачення норм сімейного законодавства. Особливе значення у цьому процесі має діяльність Верховного Суду, який, формуючи усталені правові позиції, фактично виконує функцію «дозаконодавця», спрямовуючи розвиток правозастосовної практики у напрямі підвищення її єдності та передбачуваності.

Разом з тим, аналіз практики Верховного Суду свідчить про те, що, попри намагання забезпечити єдність судової практики, залишаються невизначеними питання меж дії презумпції спільної сумісної власності подружжя, критерії її спростування, правові наслідки вчинення одним із подружжя правочинів без згоди іншого, а також порядок визначення правового режиму змішаного майна. Ця ситуація зумовлює необхідність подальшого наукового осмислення презумпції спільної сумісної власності подружжя як правової категорії, а також узагальнення судової практики та вироблення чітких критеріїв її застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правового режиму спільного майна подружжя завжди привертала увагу науковців. Результати

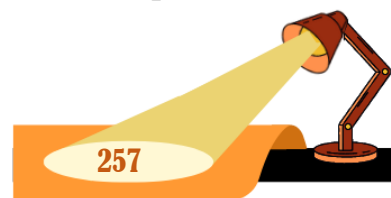
цих досліджень знайшли відображення у дисертаційних роботах, наукових статтях та тезах виступів на конференціях. В Україні над питаннями правового режиму спільної власності подружжя працюють такі вчені, як І. В. Жилінкова, І. В. Спасибо-Фатєєва, Л. В. Красицька, В. І. Труба, З. В. Ромовська, О. А. Явор, Р. Д. Ляшенко, Д. В. Черемнов, С. Я. Фурса, І. В. Івахненко, І. Ю. Гольцяпіна, В. А. Плоскова, Т. В. Краснова та ін.

Однак, попри активну наукову діяльність у цьому напрямі, досі виникає чимало проблем у правозастосовній практиці щодо захисту прав подружжя у відносинах спільної сумісної власності. Значною мірою це зумовлено недосконалістю чинного законодавства, яке не завжди встигає реагувати на суспільний розвиток і зміни соціально-економічних реалій. Натомість наукові дослідження виявляються більш гнучкими та динамічними, оперативно реагуючи на нові виклики й формуючи наукове підґрунтя для подальшого вдосконалення законодавства.

Водночас значний вплив на розвиток доктрини та практики застосування норм сімейного законодавства справляє судова практика, передусім правові позиції Верховного Суду, які дедалі частіше виступають не лише засобом тлумачення закону, а й інструментом подолання його прогалин та узгодження суперечностей. Суддівський активізм у сфері вирішення спорів щодо спільного майна подружжя став важливим чинником формування нових підходів до розуміння презумпції спільної сумісної власності, її меж і механізмів спростування. Саме тому аналіз ролі Верховного Суду у становленні сучасної практики застосування зазначеної презумпції набуває особливої наукової та практичної значущості.

Мета дослідження полягає у теоретико-правовому осмисленні та комплексному аналізі презумпції спільної сумісної власності подружжя як правової категорії, з'ясуванні її змісту, ознак та значення в системі сімейних майнових відносин, а також у визначенні ролі судової практики, насамперед правових позицій Верховного Суду, у формуванні та розвитку механізму спростування цієї презумпції й забезпеченні єдності застосування норм сімейного законодавства.

Виклад основного матеріалу. *Проблема презумпції спільної сумісної власності та її спростування.* Сімейне законодавство України закріплює як загальне правило презумпцію права спільної сумісної власності подружжя. Правові презумпції мають низку ознак і значень. У науці «до основних характеристик презумпції відносять: це припущення, презюмування, яке встановлюється між встановленим юридичним фактом і фактом, який презюмується; це узагальнення, спрямоване на регулювання тих чи інших життєвих обставин; вважається достовірною частиною норми права; це припущення, що тягне за собою настання юридичних наслідків; основа (підтвердження попереднім досвідом) знаходить в юридичній практиці; відображає зв'язок між життєвими обставинами і юридичними наслідками; презумпція створюється з метою полегшити правове

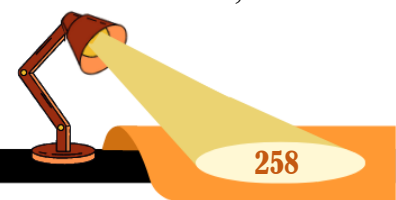
регулювання; підставами виникнення презумпцій можуть бути життєві обставини або презумпція може бути результатом правозастосовної діяльності; завжди закріплюється в нормах права або в нормативно-правових актах» [1, с. 283]. «Отже, презумпція є правилом-прийомом, згідно з яким без спеціальних доказів, а лише на підставі встановлення юридичних фактів, можна зробити припущення про наявність (відсутність) певних юридичних фактів або правовідносин» [2, с. 41]. Вчені також підкреслюють, що право спільної сумісної власності подружжя відповідає всім ознакам презумпцій.

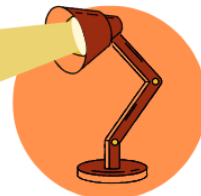
Також слід зазначити, що закріплення в якості презумпції права спільної сумісної власності не виключає того, що деякі об'єкти можуть також належати кожному з подружжя і на праві особистої власності. Однак, оскільки право особистої приватної власності не є презумпцією, воно вимагає доказу, на відміну від права спільної сумісної власності, яке не вимагає спеціального доказу. Це неодноразово підкреслював ВС. Так, у Постанові ВС № 711/2302/18 зазначено, що придбання майна хоча і в період шлюбу, але за особисті кошти одного з подружжя, не може вважатися об'єктом спільної сумісної власності подружжя, а є особистою приватною власністю того з подружжя, за особисті кошти якого воно придбано. Тому сам по собі факт придбання спірного майна в період шлюбу не є безумовною підставою для надання такому майну статусу спільної сумісної власності подружжя. При цьому тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує [3].

Таким чином, аналіз норм сімейного законодавства та практики ВС дозволяє дійти висновку про те, що хоча в якості загального правила в СК і закріплено право спільної власності. Однак ця презумпція є спростовною, що означає, що той з подружжя, який вважає майно належним йому на праві особистої власності, несе тягар доведення того факту, що це майно придбано ним або до шлюбу, або під час шлюбу, але на підставах, з якими закон (ст. 57 СК) пов'язує виникнення права особистої власності.

Проблема визначення правового режиму майна, що належить подружжю на праві власності. Аналіз судової практики показує, що зазначена проблема найчастіше виникає в разі необхідності або поділу спільного майна подружжя, або в разі звернення стягнення на майно подружжя або одного з них за вимогами кредиторів. Практикою ВС з цієї проблеми було вироблено кілька правил.

По-перше, подружжю на праві спільної власності може належати будь-які види майна, за винятком тих, які згідно із законом не можуть їм належати (виключені з цивільного обороту), незалежно від того, на чие ім'я з подружжя вони були придбані [4]. Так в Постанові КЦС ВС від 01.04.2020 у справі № 462/518/18 зазначено, що «факт реєстрації нерухомого майна, придбаного в період шлюбу, на ім'я одного з подружжя не означає, що воно належить тільки особі, на ім'я якої зареєстровано» [5].

По-друге, до складу майна, що підлягає поділу, включається спільне майно подружжя, яке є у нього на момент розгляду справи, зокрема те, яке знаходиться у третіх осіб. При поділі майна враховуються також борги подружжя та правовідносини за зобов'язаннями, що виникли в інтересах сім'ї. [7])

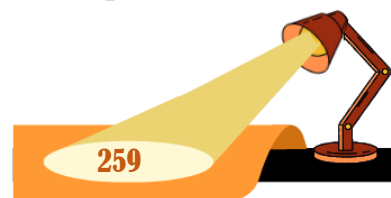
По-третє, до спільного майна подружжя належить також і те, яке придбано одним з подружжя під час шлюбу за договором. «Умовою належності того майна, яке отримано за договором, укладеним одним із подружжя, до об'єктів спільної сумісної власності подружжя є визначена законом мета укладення договору – інтереси сім'ї, а не особисті, не пов'язані з сім'єю інтереси одного з подружжя. Отже, якщо один із подружжя уклав договір в інтересах сім'ї, то цивільні права та обов'язки за цим договором виникають у обох подружжя. Оскільки до спільного майна подружжя відносять також і обов'язки, то подружжя повинно відповідати за загальними зобов'язаннями всім майном, яке належить їм на праві спільної сумісної власності» [8].

По-четверте, якщо об'єктом права спільної власності є об'єкт незавершеного будівництва, то «до прийняття новоствореного нерухомого майна в експлуатацію та його державної реєстрації право власності на це новостворене нерухоме майно як об'єкт цивільного обороту не виникає, в такому випадку особа є власником тільки матеріалів, обладнання, які були використані в процесі цього будівництва (створення майна). У разі неможливості поділу об'єкта незавершеного будівництва суд може визнати право сторін спору на будівельні матеріали та конструктивні елементи такого будинку або з урахуванням конкретних обставин залишити його одній зі сторін, а іншій присудити компенсацію. Визнаючи при цьому право власності на матеріали або обладнання, суд у своєму рішенні повинен вказати (назвати) ці матеріали або обладнання» [9].

По-п'яте, об'єктом права спільної власності може бути також право на частку в статутному капіталі юридичної особи. Проблема правового режиму цього виду майна довгий час була дискусійною і в науці, і в судовій практиці [10]. ВС неодноразово змінював свої правові позиції з цього питання. Одна з останніх правових позицій ВС була сформульована в Постанові від 29 червня 2021 року у справі № 916/2813/18, в якій зазначено, що «за змістом статті 60 СК України право спільної сумісної власності на майно виникає у обох подружжя одночасно. При цьому наявність в ЄДР відомостей про належність частки в статутному капіталі юридичної особи тільки одному з подружжя не позбавляє іншого з подружжя доводити наявність права спільної сумісної власності на частку» [11].

По-шосте, грошові кошти банківського вкладу також є спільною сумісною власністю подружжя і підлягають розподілу між подружжям у рівних частках [12].

По-сьоме, «житло, придбане одним із подружжя під час шлюбу в результаті приватизації державного житлового фонду, визнавалося спільною сумісною власністю подружжя тільки в період з 08 лютого 2011 року по 12 червня 2012 року включно. В інші періоди дії Закону України «Про приватизацію державного

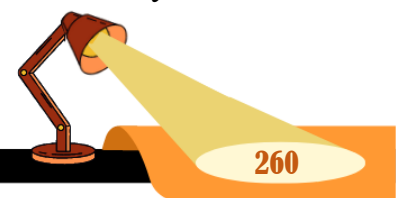
житлового фонду» таке житло переходило у власність тільки того з подружжя, який брав участь у приватизації» [13]. Як видно, проблеми з визначенням правового режиму цього майна пов'язані зі зміною підходу законодавця до вирішення цього питання.

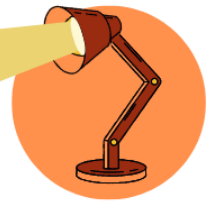
По-восьме, правовий режим змішаного майна визначається як спільна часткова власність. Цей висновок можна зробити виходячи з того, що відповідно до ч. 7 ст. 57 СК частка подружжя в майні, яке придбано в шлюбі за спільних і особистих коштів подружжя (змішаного майна), визначається пропорційно розміру його вкладу за рахунок особистих коштів [14]. Це підтверджує і практика ВС. Так, Верховний Суд при розгляді однієї зі справ погодився з тим, що 57,7 % спірної квартири придбано за особисті кошти відповідача, а отже, є його особистим майном і не підлягає розподілу між подружжям. Таким чином, ВС зазначив, що 42,3 % квартири є спільним майном і ділиться між сторонами в рівних частинах [15].

Таким чином, правовий режим майна, що належить подружжю, визначається в кожному конкретному випадку з урахуванням таких обставин: 1) часу придбання майна (до шлюбу або під час шлюбу); 2) засобів придбання (за рахунок спільного майна та (або) майна кожного з них).

Проблема здійснення подружжям права спільної сумісної власності. Проблема спільної сумісної власності полягає в тому, що власник представлений декількома особами, тобто є множинність осіб на боці власника. Такими суб'єктами в сімейних відносинах є подружжя. Співвласники повинні координувати дії між собою для вироблення спільної волі та інтересів. При цьому особливістю правового режиму права спільної сумісної власності подружжя є те, що в ч. 2 ст. 65 СК закріплена презумпція згоди другого з подружжя на правочин, що укладається одним з них. Ця презумпція обумовлена особистими довірчими відносинами, які передбачаються між подружжям, і має на меті полегшити укладення подружжям правочинів щодо спільного майна. Крім того, вона ґрунтується на принципі добросовісності, внаслідок якого, той з подружжя, який здійснює правочин, вважається добросовісним, тобто таким, який діє в інтересах сім'ї. Однак, з іншого боку, закріплення цієї презумпції дає підстави для зловживань з боку недобросовісного подружжя. Дуже довгий час у судовій практиці гостро стояло питання про правові наслідки укладення правочину одним із подружжя щодо спільного майна без згоди іншого з подружжя.

Спочатку ВС виходив з того, що право на оскарження такого правочину у подружжя, яке не давало згоди, виникає лише в тому випадку, якщо контрагент по договору був недобросовісним, тобто знав або повинен був знати про відсутність такої згоди [16]. Однак, у Постанові у справі № 372/504/17 від 21 листопада 2018 року ВС відступив від цих висновків і визнав, що «відсутність нотаріально завіреної згоди іншого із співвласників (другого з подружжя) на укладення договору іпотеки позбавляє співвласника, який уклав угоду, необхід-

них повноважень на укладення договору про розпорядження спільним майном. Укладення такого договору свідчить про порушення його форми і відповідно до частини четвертої статті 369, статті 215 ЦК України надає іншому із співвласників (другому з подружжя) право оскаржити договір на підставі його недійсності. При цьому закон не пов'язує наявність або відсутність згоди всіх співвласників на укладення договору ні з добросовісністю того з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна, ні третьої особи-контрагента за таким договором і не ставить питання оскарження договору в залежність від добросовісності сторін договору» [17].

Крім того, актуальною є і проблема форми отримання згоди від іншого з подружжя. У Постанові ВС у справі № 158/2229/16-ц від 30 січня 2019 року зазначено, що «норми ч. 3 ст. 65 СК України передбачають надання згоди іншого з подружжя на відчуження цінної речі в письмовій формі, тому наявність такої згоди може бути доведена тільки письмовими доказами» [18].

Проблема поділу спільного майна подружжя. Право на поділ спільного майна подружжя відноситься до суб'єктивного права кожного з подружжя. Відповідно до ст. 12 ЦК особа здійснює свої цивільні права вільно, на свій розсуд. У зв'язку з цим ВС у Постанові від 21 листопада 2018 року у справі № 372/504/17 зазначив, що «дружина і чоловік мають право на поділ майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, незалежно від розірвання шлюбу» [17]. Крім того, у Постанові КСВС ВС від 01.04.2020 у справі № 462/518/18 підкреслюється, що навіть після розірвання шлюбу, якщо не відбулося поділу майна, «таке майно є спільною сумісною власністю подружжя, а тому відчуження частки цього майна на публічних торгах без згоди іншого з подружжя порушує право останнього як співвласника на вільне користування та розпорядження нерухомим майном» [5].

Закон допускає поділ спільного майна подружжя в добровільному або судовому порядку. Поділ спільного майна подружжя в добровільному порядку здійснюється шляхом укладення договору про поділ спільного майна. У разі поділу майна подружжя в добровільному порядку подружжя може поділити його на свій розсуд. Однак їх свобода договору має межі. Так, при здійсненні поділу спільного майна вони не повинні зловживати своїм правом, порушуючи інтереси третіх осіб, зокрема, не можуть переслідувати мету завдати шкоди правам кредитора. У Постанові ВС від 6 серпня 2023 року у справі № 755/3563/21 зазначається, що «(франдаторним договором) може бути і шлюбний договір. Застосування конструкції «шахрайства» при укладенні шлюбного договору має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати такий договір як укладений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, належать: момент укладення шлюбного договору; те, що в результаті укладення шлюбного договору стає неможливим звернення стягнення на майно боржника або зменшується обсяг майна боржника (наприклад, подружжя про не поши-

рення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 СК України)» [19]. І незважаючи на те, що безпосередньо ця постанова стосується шлюбного договору, підхід ВС до розуміння фrawdаторного правочину може бути поширений і на договір подружжя про розподіл майна.

При судовому порядку розподілу спільного майна часто виникають проблеми, пов'язані з визначенням часток кожного з подружжя. За загальним правилом, яке закріплено в ст. 69, 70 СК, майно, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності, при його розподілі ділиться в рівних частках між ними, якщо шлюбним договором або домовленістю не визначено інше [20].

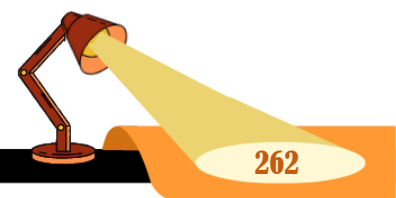
У Постанові ВС від 08.08.2023 року у справі №727/3945/21 визначено порядок поділу спільного майна подружжя. У ній зазначено, що «поділ майна подружжя здійснюється таким чином: по-перше, визначається розмір часток дружини та чоловіка у праві спільної власності на майно; по-друге, здійснюється поділ майна в натурі відповідно до визначених часток. У разі множинності об'єктів нерухомого майна, що перебуває у спільній власності сторін, суд повинен розглянути можливість здійснити поділ майна таким чином, щоб не зобов'язувати сторону виплачувати компенсацію» [21].

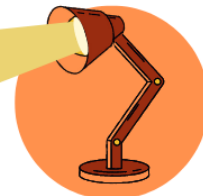
При цьому закон передбачає обставини, за яких суд може відійти від принципу рівності часток. Зокрема, при вирішенні спору між подружжям суд може відійти від принципу рівності часток, якщо один з них не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, ухилявся від участі в утриманні дитини (дітей), приховав, знищив або пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї [22, С. 30].

Проблема про збільшення частки одного з подружжя при розподілі спільного майна вирішується судами по-різному. Суди при розгляді цієї категорії справ підходять до вирішення спору індивідуально, враховуючи обставини життя кожної пари. Аналіз практики ВС показує, що, як правило, вимоги одного з подружжя про збільшення частки будуються на двох аргументах.

Перший аргумент стосується того, що відповідач не дбав про матеріальний стан сім'ї або витрачав майно не в інтересах сім'ї. Наприклад, у постанові ВС від 01.04.2022 у справі №753/7032/19 встановлено, що чоловік продав автомобіль, який був придбаний під час шлюбу, без згоди дружини. Беручи це до уваги, Суд збільшив частку дружини при розподілі нерухомого майна. В обґрунтуванні ВС зазначив, що «відповідач приховав від позивачки спільний автомобіль шляхом його продажу без її згоди, в результаті чого вона змушена була в судовому порядку оскаржувати договір купівлі-продажу автомобіля [23].

Другий аргумент у цій категорії справ є найбільш поширеним. Він ґрунтується на тому, що відповідач ухилявся від виховання дітей або розмір аліментів на дітей є недостатнім для забезпечення їх фізичного, духовного розвитку та лікування. При цьому, ВС неодноразово підкреслював, що «факт проживання дитини з одним із подружжя, наявність у іншого заборгованості зі сплати аліментів самі по собі не є підставою для збільшення частки одного з

подружжя» [24]. У Постанові ж ВС від 01.02.2023 у справі №210/3216/15-ц, відмовляючи в задоволенні позовних вимог про збільшення частки дружини, з якою проживають діти, вказав, що «відсутні дані, що позивач вимагав збільшення розміру аліментів, а тому немає підстав вважати, що визначеного судом розміру матеріального утримання дітей недостатньо для забезпечення фізичного, духовного розвитку та лікування дітей» [25].

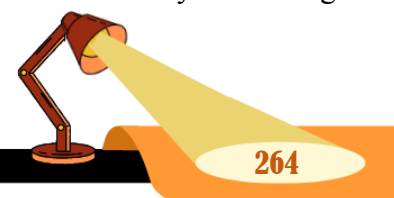
Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що презумпція спільної сумісної власності подружжя є одним з базових правових механізмів забезпечення стабільності сімейних майнових відносин, проте водночас - складним інструментом, що вимагає гнучкого і виваженого застосування. Її спростовність обумовлює підвищену увагу до доказової бази в судових справах і вимагає від судів активного використання тлумачення норм права з урахуванням конкретних життєвих ситуацій. Суддівська активність, що виявляється у формуванні правових позицій Верховного Суду, відіграє ключову роль у розвитку практики застосування презумпції спільної сумісної власності. Верховний Суд фактично виступає суб'єктом «дозаконодавчої» діяльності, компенсуючи прогалини і суперечності в законодавстві, забезпечуючи єдність підходів до визначення правового режиму майна подружжя, меж дії презумпції та критеріїв її спростування. Разом з тим аналіз судової практики свідчить про збереження певної неоднорідності у вирішенні справ, пов'язаних з визначенням часток подружжя, правовим режимом змішаного майна, наслідками укладення правочинів без згоди іншого з подружжя та можливістю відступу від принципу рівності часток. Це свідчить про те, що чинна нормативна база не забезпечує достатнього рівня правової визначеності, а отже, потребує подальшого вдосконалення. Отже, подальші наукові дослідження повинні бути спрямовані на формування системного підходу до тлумачення та застосування презумпції спільної сумісної власності подружжя, вироблення чітких критеріїв її спростування та уточнення правових наслідків дій кожного з подружжя щодо спільного майна. У цьому процесі провідна роль належить саме Верховному Суду, який своїми правовими позиціями формує єдину правозастосовну доктрину, забезпечує стабільність судової практики та підвищує передбачуваність сімейних правовідносин у сучасних умовах.

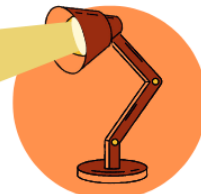
Література:

1. Явор О.А. Юридичне значення презумпцій у сімейному праві. Закарпатські правові читання. Секція цивільне право та процес, сімейне право та господарське право. Т. 1. 2017. С. 281-285. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3be1a7e1-0396-4def-a979-bfe163bfa7ea/content>
2. Корнієнкова К.М. Право спільної сумісної власності подружжя. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 4. С. 41–44.
3. Постанова ВС 18 від 20 січня 2020 року за справою № 711/2302/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87517031>

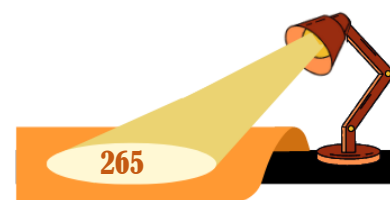
4. Постанова ВС від 9 січня 2019 року за справою № 643/4589/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79237953>
5. Постанова КЦС ВС від 01 квітня 2020 року у справі № 462/518/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88574949>
6. Постанови КЦС ВС від 12 червня 2023 року у справі № 712/8602/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111871301>
7. Постанова ВС від 06 листопада 2024 року у справі № 405/1459/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118027876>
8. Постанова ВП ВС від 30 червня 2020 року у справі № 638/18231/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90458942>
9. Постанова ВС від 18 листопада 2015 року у справі № 6-388цс15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53738201>
10. Пономаренко О.М. Захист майнових прав подружжя при здійсненні ним прав на корпоративний пай як об'єкт права спільної сумісної власності. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2024. № 1. С. 45-51. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/51355>
11. Постанова ВС від 29 червня 2021 року у справі № 916/2813/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899>
12. Постанова КЦС ВС від 20 червня 2018 року у справі № 756/14404/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74927169>
13. Постанова ВС від 24 березня 2020 року у справі № 367/3800/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88449133>
14. Пономаренко О.М. Правовий режим майна, яке було набуто подружжям під час шлюбу за рахунок спільних та особистих коштів (змішаного майна): пошук ефективного способу захисту. Збірник наукових праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди "Право". 2024. Вип. 38. С. 91-98. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/law/article/view/14098>
15. Постанова ВС від 17 лютого 2021 року. Справа № 359/898/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95241648>
16. Постанова ВС від 30 березня 2016 року у справі № 6-533цс16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56885456>
17. Постанова ВП ВС від 21 листопада 2018 року у справі № 372/504/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78215412>
18. Постанова ВС від 30 січня 2019 року у справі № 158/2229/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79699288>
19. Постанова КЦС ВС від 6 серпня 2023 року у справі № 755/3563/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396036>
20. Постанова ВС від 12 лютого 2020 року у справі № 725/1776/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87640328>
21. Постанова ВС від 08 серпня 2023 року у справі № 727/3945/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112721151>
22. Гриняк А.Б. Спільна сумісна власність фізичних осіб: окремі питання виникнення та припинення. Приватне право і підприємництво. 2008. № 2. С. 29–32. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2010/PPP_8_2009/Grinyak.pdf
23. Постанова ВС від 01 квітня 2022 року у справі № 753/7032/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103930781>
24. Постанова ВС від 15 листопада 2023 року за справою № 521/11825/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114962294>
25. Постанова ВС від 01 лютого 2023 року у справі № 210/3216/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109963045>

References:

1. Yavor, O.A. (2017). Yurydychne znachennia prezumpsii u simeinomu pravy [Legal significance of presumptions in family law] [in Ukrainian]. Zakarpatski pravovi chytannia. Sektsiia tsyvilne pravo ta protses, simeine pravo ta hospodarske pravo, 1, 281–285. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3be1a7e1-0396-4def-a979-bfe163bfa7ea/content>
2. Kornienkova, K.M. (2018). Pravo spilnoi sumisnoi vlasnosti podruzhu [Law of joint marital property] [in Ukrainian]. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo, (4), 41–44.
3. Postanova VS 18 vid 20 sichnia 2020 roku za spravoiu 711/2302/18 [Judgment of the Supreme Court 18 of January 20, 2020, case 711/2302/18] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87517031>
4. Postanova VS vid 9 sichnia 2019 roku za spravoiu № 643/4589/15-ts [Judgment of the Supreme Court of January 9, 2019, case № 643/4589/15-ц] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79237953>
5. Postanova KTS VS vid 01 kvitnia 2020 roku u spravi № 462/518/18 [Judgment of the Constitutional Court of the Supreme Court April 1, 2020, case № 462/518/18] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88574949>
6. Postanovy KTS VS vid 12 chervnia 2023 roku u spravi № 712/8602/19 [Judgments of the Constitutional Court of the Supreme Court June 12, 2023, case № 712/8602/19] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111871301>
7. Postanova VS vid 06 lystopada 2024 roku u spravi № 405/1459/20 [Judgment of the Supreme Court November 6, 2024, case № 405/1459/20] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118027876>
8. Postanova VP VS vid 30 chervnia 2020 roku u spravi № 638/18231/15 [Judgment of the High Court June 30, 2020, case № 638/18231/15] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90458942>
9. Postanova VS vid 18 lystopada 2015 roku u spravi № 6-388ts15 [Judgment of the Supreme Court November 18, 2015, case № 6-388ц15] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53738201>
10. Ponomarenko, O.M. (2024). Zakhyst maionkovykh prav podruzhu pry zdiysnenni nyim prav na korporatyvnyi pai yak obiekt prava spilnoi sumisnoi vlasnosti [Protection of marital property rights in exercising rights on a corporate share as an object of joint marital property] [in Ukrainian]. Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky ta prava, (1), 45–51. <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/51355>
11. Postanovi vid 29 chervnia 2021 roku u spravi № 916/2813/18 [Judgments of June 29, 2021, case № 916/2813/18] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899>
12. Postanova KTS VS vid 20 chervnia 2018 roku u spravi № 756/14404/15-ts [Judgment of the Constitutional Court of the Supreme Court June 20, 2018, case № 756/14404/15-ц] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74927169>
13. Postanova VS vid 24 bereznia 2020 roku u spravi № 367/3800/14-ts [Judgment of the Supreme Court March 24, 2020, case № 367/3800/14-ц] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88449133>
14. Ponomarenko, O.M. (2024). Pravovyi rezhym maina, yake bulo nabuto podruzhuom pid chas shliubu za rakhunok spilnykh ta osobystykh koshtiv (zmishanoho maina): poshuk efektyvnogo sposobu zakhystu [Legal regime of property acquired by spouses during marriage from joint and personal funds (mixed property): search for an effective method of protection] [in Ukrainian]. Zbirnyk naukovykh prats KhNPU imeni H.S. Skovorody "Pravo", 38, 91–98. <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/law/article/view/14098>

15. Postanova VS vid 17 liutoho 2021 roku, sprava № 359/898/18 [Judgment of the Supreme Court February 17, 2021, case № 359/898/18] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95241648>
16. Postanova VS vid 30 bereznia 2016 roku u spravi № 6-533ts16 [Judgment of the Supreme Court March 30, 2016, case № 6-533ц16] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56885456>
17. Postanovi VP VS vid 21 lystopada 2018 roku u spravi № 372/504/17 [Judgments of the High Court November 21, 2018, case № 372/504/17] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78215412>
18. Postanovi VS vid 30 sichnia 2019 roku u spravi № 158/2229/16-ts [Judgments of the Supreme Court January 30, 2019, case № 158/2229/16-ц] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79699288>
19. Postanovi KTS VS vid 6 serpnia 2023 roku u spravi № 755/3563/21 [Judgments of the Constitutional Court of the Supreme Court August 6, 2023, case № 755/3563/21] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396036>
20. Postanova VS vid 12 liutoho 2020 roku u spravi № 725/1776/18 [Judgment of the Supreme Court February 12, 2020, case № 725/1776/18] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87640328>
21. Postanovi VS vid 08 serpnia 2023 roku u spravi № 727/3945/21 [Judgments of the Supreme Court August 8, 2023, case № 727/3945/21] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112721151>
22. Hryniak, A.B. (2008). Spilna sumisna vlasnist fizychnykh osib: okremi pytannia vynyknennia ta prypynennia [Joint property of individuals: some issues of emergence and termination] [in Ukrainian]. Pryvatne pravo i pidpriemnytstvo, (2), 29–32. https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2010/PPP_8_2009/Grinyak.pdf
23. Postanovi VS vid 01 kvitnia 2022 roku u spravi № 753/7032/19 [Judgments of the Supreme Court April 1, 2022, case № 753/7032/19] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103930781>
24. Postanova VS vid 15 lystopada 2023 roku za spravoiu № 521/11825/20 [Judgment of the Supreme Court November 15, 2023, case № 521/11825/20] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114962294>
25. Postanova VS vid 01 liutoho 2023 roku u spravi № 210/3216/15-ts [Judgment of the Supreme Court February 1, 2023, case № 210/3216/15-ц] [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109963045>

